

До спеціалізованої вченої ради Д 44.052.03
Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Міністерства освіти і науки України

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Брича Василя Ярославовича
на дисертаційну роботу Щурова Ігоря В'ячеславовича
**«УПРАВЛІННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ УКРАЇНИ В
УМОВАХ КОНСТРУКТИВНОЇ ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ»**,
подану на здобуття ступеня доктора наук
за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним
господарством

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження та її зв'язок з напрямками науково-дослідних робіт

Протягом ХХ сторіччя зростанню світової економіки сприяли такі фактори як постійне збільшення добування природних ресурсів та відносно низькі ціни на них. На сьогодні ситуація змінилася. Відбувається здорожчання палива та енергоресурсів через зменшення їх видобутку та виробництва. За рахунок країн з швидко зростаючою економікою збільшується чисельність середнього класу, що прискорює відповідне зростання попиту на всі ресурси, і в першу чергу, - на енергоресурси. Відповідно до концепції стійкого розвитку, що висвітлюється у (FAO, 2019), господарська діяльність людства повинна орієнтуватись не на зростання споживання ресурсів біосфери, а на його раціоналізацію.

Для соціально-економічного розвитку України енергозбереження є важливим напрямком не тільки сталого розвитку, а й зменшення енергетичної

залежності. Енергія є важливим рушієм розвитку економіки, тому важливість дослідження та контролю тенденцій розвитку енергетичного розвитку країни є беззаперечною з метою забезпечення ефективності діяльності нафтогазових підприємств та дотримання оптимального рівня безпеки підприємств, галузі та країни загалом.

Тому обрана Щуровим І. В. тема дослідження є безумовно актуальною та своєчасною.

Актуальність дисертаційної роботи І. Щурова підтверджується і тим, що основні результати та рекомендації, які наведені в дисертації, розроблені в межах наукового напрямку Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», в рамках виконання держбюджетних тем «Вплив розвитку нафтогазового комплексу та альтернативної енергетики на стан енергетичної безпеки України» (номер державної реєстрації: 0115U002415); «Ефективні конструктивно-технологічні рішення об'єктів транспортування та зберігання нафти і нафтопродуктів у складних інженерно-геологічних умовах» (номер державної реєстрації: 0117U003086); «Методологічні засади забезпечення соціально-економічної безпеки регіону» (номер державної реєстрації: 0118U001096)

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність

У дисертації Щурова І. В. наведено теоретичні положення та запропоновано практичні рекомендації, спрямовані на вирішення наукової проблеми щодо управління енергетичною безпекою України в умовах конструктивної дестабілізації.

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та публікаціями Щурова І. В. дає змогу стверджувати, що сформульовані автором наукові

положення, висновки і рекомендації є достатньо обґрунтованими, достовірними та логічними.

Теоретико-методологічні засади роботи ґрунтуються на широкому огляді літературних джерел вітчизняних та зарубіжних науковців у сфері регулювання діяльності підприємств та управління безпекою, що комплексно розкривають досліджувану тему та дозволяють знайти нове наукове вирішення згаданої проблеми.

Достовірність і обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації І. Щурова підтверджується коректністю формування мети та постановки наукових завдань, глибоким розумінням сутності проблеми, що розглядається у роботі, а також використанням загальнонаукових та сучасних спеціальних методів економічних досліджень. Структура та зміст дисертаційної роботи визначається її метою і спрямована на вирішення поставлених у роботі завдань відповідно до логіки їх взаємозв'язку. Кількість завдань є цілком достатньою для досягнення мети. Зміст автореферату й основних положень дисертації ідентичні.

3. Наукова новизна результатів дослідження

Визначені дисертантом положення наукової новизни заслуговують на наукове визнання, проте я зупинюсь на найважливіших з них:

- проведене дослідження детермінант впливу на енергетичну безпеку, головними з яких, на думку автора, є техніко-технологічні чинники, чинники безпеки та якості (ст. 36-39) дозволило визначити концептуальні засади парадигми управління енергетичною безпекою України для окремих територій і галузей, яка враховує безпекові загрози, забезпечує новітні підходи до розуміння процесів декарбонізації, поєднує в собі процедури енергоефективності, енергозбереження та економічної безпеки (ст.46-

55).Визначені причини та умови дестабілізації у сфері енергетичної безпеки дозволили запропонувати основні принципи архітектоніки конструктивної дестабілізації, серед яких: плюралізм, економічна діяльність; адаптивність до змін середовища; безбар'єрність; стабільність; трансцендентальність (ст.48-51).

- запропоновано інтегрований механізм управління енергетичною безпекою національної економіки в умовах конструктивної дестабілізації, за допомогою якого є можливість своєчасно реагувати на виклики та загрози енергетичної безпеки національної економіки в умовах конструктивної дестабілізації, розробляти системи ефективного управління ризиками, моніторити й прогнозувати рівень розвитку енергетичної безпеки національної економіки, визначати необхідність ресурсів, достатніх для запобігання загрозам енергетичній безпеці національної економіки, знижувати ймовірність мінімізації наслідків їх реалізації, і базується на консолідації процесів, передумов та протиріч ідеології на основі мультиплікативних властивостей державного управління (ст. 246-251)

- запропоновано концепцію формування інституціонального середовища управління енергетичною безпекою, що базується на цілісному уявленні тенденцій, закономірностей і передумов системи функціонування ефективного інноваційно-креативного середовища що може виступати інструментами економічного, технологічного, військового, дипломатичного, інформаційного чи іншого впливу і є основою для відродження та подальшого розвитку вітчизняної промисловості, забезпечення економічної безпеки держави ст.293- 302

- удосконалено концепцію безпекової діяльності, яка враховує безпекові загрози, забезпечує новітні підходи до розуміння процесів декарбонізації, поєднує в собі процедури енергоефективності, енергозбереження та економічної безпеки передбачає формування безпекової

стратегії суб'єкта господарювання з урахуванням безпекових параметрів зовнішнього середовища (ст. 95-100)

- проведена кластеризація енергетичних підприємств з індивідуальними рівнями для кожної виокремленої групи, що базуються на розрахованих інтегральних показниках їхньої оцінки й апробовано цю методику для енергетичних підприємств України(ст. 188-196). Спираючись на отримані результати, запропоновано науково-практичний підхід до формування цільових пріоритетів бізнес-моделей енергетичного сектору економіки через визначення й обґрунтування процесів міграції досліджуваних нафтогазових підприємств із одного кластера в інший.(ст.214-223).

- удосконалено економічну ідеологію енергетичної безпеки держави в умовах конструктивної дестабілізації, що сформована на основі протиріч нестабільної економіки, розбіжності економічної поведінки(ст. 274-282).

4. Практичне значення отриманих результатів

Практичне значення полягає в розробленні теоретико-методологічних положень та науково-прикладних засад управління енергетичною безпекою України в умовах дестабілізації. Окремі положення дисертаційного дослідження щодо управління енергетичною безпекою України в умовах конструктивної дестабілізації, знайшли своє впровадження в управлінську діяльність установ та організацій. Зокрема, чотирирівнева ієрархія управління енергетичною безпекою при здійсненні міжоб'єктної взаємодії була апробована Департаментом економічної політики Львівської державної адміністрації (довідка №1-52/938 від 09.11.2022 р.); фокусування на детермінантах впливу на енергетичну безпеку та принципи конструктивної дестабілізації ПАТ «Укртранснафта» (довідка №1-020625 від 22.12.2022 р.); запропонована автором методика кластерного аналізу енергетичних підприємств за визначеними безпековими параметрами на основі інтегральних

показників їх оцінки використані в Концепції енергетичної ефективності Івано-Франківської області на 2023-2027 роки (Довідка №12-170/861-10/203 від 20.12.2022). Науково-практичний підхід до формування бізнес-моделей енергетичного сектору економіки Міністерство енергетики України використало в своїй діяльності (Довідка №26/1.4-16-20699 від 27.12.2022 р.); сформовані дисертантом конвергентно-комунікаційної основи формування економічної ідеології енергетичної безпеки держави НАК «НАфтогаз» використав у практичній площині (Довідка №7-27-22 від 09.12.2022 р.). Комітет Верховної Ради України з питань енергетики та житлово-комунальних послуг для підвищення ефективності функціонування енергетичної галузі України впровадив у свою діяльність науково-практичний підхід до формування раціонального паливно-енергетичного балансу держави.

Теоретичні положення, методичні розробки, узагальнення і висновки, що містяться в дисертаційній роботі, використовуються у навчальному процесі Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» під час викладання дисциплін: «Економіка підприємства» для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавр спеціальності 184 «Гірництво», 185 «Нафтогазова інженерія та технології»; «Управління нафтогазовими проектами» для здобувачів вищої освіти ступеня магістр спеціальності 185 «Нафтогазова інженерія та технології»; «Управління науковими та інноваційними проектами» для здобувачів вищої освіти доктора філософії, а також при підготовці студентів до участі у науково-практичних конференціях та семінарах (довідка № 01-10/1975 від 17.10.2022 р.).

5. Повнота відображення наукових положень дисертаційної роботи в опублікованих автором працях

Основні результати дисертаційної роботи Щурова висвітлено в 44 авторських публікаціях, із яких: 4 статті у закордонних виданнях,

проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та Scopus, 2 статті у колективних монографіях, виданих за кордоном; 21 наукова стаття у фахових виданнях України; 17 тез доповідей у збірниках за матеріалами конференцій. Вивчення матеріалів дослідження та публікацій здобувача свідчить про їх відповідність основним положенням дисертаційної роботи. В наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації, в повній мірі розкрито основні наукові результати, які отримано в процесі дослідження, ступінь новизни розробок, висновки та рекомендації роботи. Апробація висновків автора в рамках конференцій є достатньою.

6. Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Позитивно оцінюючи результати дисертаційної роботи в цілому та не заперечуючи важливість й оригінальність дослідження, доцільно вказати на певні дискусійні моменти, а саме:

1. Викликає певний дисонанс вживання самого терміну «конструктивна дестабілізація», оскільки семантика слова «конструктивний» передбачає створення умов для успішної роботи, є основою для наступних рішень, у той же час змістовне наповнення слова «дестабілізація» передбачає дію направлену проти стабільності і стійкого стану.

2. Автором доведено, що Енергетична безпека є техніко-економічним поняттям, що відрізняється від поняття енергетичної незалежності. (С.. 39–42). При ідентифікації детермінант енергетичної безпеки (С.45-47) та їх візуалізації на рис. 1.3, автор переважну увагу приділяє технічним параметрам, применшуючи роль економічних. Вважаю, що перелік детермінант, запропонований автором до розгляду, набув би ще більшої актуальності, якби був доповнений виокремленим блоком економічних чинників, зокрема такими які характеризують вдосконалення рівня організації виробництва і праці та страхування інноваційних і інфляційних ризиків.

3. Формуючи парадигму управління енергетичною безпекою (п. 1.2), автору слід було б звернутися до статті М. Грюніг, П. Ломбарді та Б. О'Доннел «Виклик парадигмі енергетичної безпеки» (M. Gruenig, P. Lombardi, B. O'Donnell. Challenging the Energy Security Paradigm // режим доступу <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/B9780128029701000012>), в якій розглядаються питання чи можна відокремити економічний розвиток від споживання енергії; чи географічне розширення ланцюжка енергопостачання підвищує безпеку; чи може успіх кліматичної політики ЄС бути орієнтиром комплексної енергетичної стратегії, про яку говорить і автор на стор. 63 дисертації? Крім того, автори надають робоче визначення енергетичної безпеки, яке могло б доповнити пошуки автора і покращити їх результат.

4. Погоджуючись з автором щодо матеріальної і нематеріальної форми додаткової цінності комплексної концепції держави щодо енергетичної безпеки, (стор. 106), вважаю, що сучасні умови існування держави Україна потребують акцентування на такій складовій концепції забезпечення енергетичної безпеки держави як мілітарна (воєнно-силова). Важливість цієї складової Україною продемонстровано під час періоду «blackout» 2022-2023 років.

5. Методика оцінювання процесу управління енергетичною безпекою (п. 2.3) в авторському баченні опирається на методики інтегрального оцінювання, економічного аналізу, ідентифікації рівня енергетичної безпеки, методологічних порад і ідентифікації загроз. Однак, було б доречним показати синергійний ефект від сукупного застосування даних методик та продемонструвати їх практичне застосування.

6. В табл.. 3.1 (стор. 158) автором охарактеризовано ключові загрози безпеці нафтогазових підприємств, які стали вихідною інформацією для формування безпекових параметрів розвитку підприємств нафтогазовидобувної галузі економіки України. До них віднесено чотири

групи параметрів (С. 161 – 163): екологічні, енергетичні, економічні та інформаційні. Таке групування логічно корелюється з потенціалом підприємства, однак для нафтогазовидобувної галузі доречно було б додати ще групу інноваційних параметрів, тим паче, що в наступному розділі автор розглядає неотехнологічне відтворення галузі.

7. Стабільність інституційних одиниць формує стабільну економіку. На жаль, понад три роки Україна перебуває в економічній ситуації з високим ступенем нестабільності. Автор, пропонуючи системну інституціоналізацію діяльності підприємств паливно-енергетичного комплексу (р. 5.2 С. 301 – 306), не акцентує увагу на інституті законодавчої діяльності в енергетиці, хоча надзвичайно актуальним є імплементація європейського законодавства щодо декарбонізації нафтогазовидобувної галузі, створення/експлуатації суб'єктів нафтопереробної галузі, рентного регулювання тощо.

8. Автор практично в кожному розділі повертається до визначення поняття «енергетична безпека» в трактуванні різних вчених. Акцентуючи увагу читача на даній дефініції, автор розпорошує інформацію по всій роботі. На нашу думку, було б доречно доповнити таблиці 1.1 та 1.2 визначеннями, поданими в розділі 2, 3 та 4, таким чином сконцентрувавши розгляд на економічній сутності енергетичної безпеки держави.

7. Загальний висновок про дисертаційну роботу

Дисертація Щурова Ігоря В'ячеславовича «Управління енергетичною безпекою України в умовах конструктивної дестабілізації» виконана на високому науково-теоретичному рівні. Одержані автором в процесі дослідження результати характеризуються науковою новизною та мають теоретичну та практичну цінність. У дисертаційній роботі розв'язано актуальну наукову проблему щодо розроблення теоретико-методологічних і

методико-прикладних засад, спрямованих на управління енергетичною безпекою України в умовах дестабілізації.

Дисертація є завершеною, самостійно виконаною науково-дослідною роботою, результатом якої є науково обґрунтовані положення, що мають теоретичне та практичне значення.

Дисертація за змістом і якістю теоретико - методологічних та практичних розробок відповідає рівню робіт на здобуття ступеня доктора економічних наук. Вибрану тему дисертаційної роботи розкрито, мету дисертаційної роботи досягнуто, всі поставлені завдання виконано.

Порушень академічної доброчесності під час аналізу змісту дисертаційної роботи та результатів дослідження, які заявлені як такі, що мають наукову новизну, не виявлено.

За науковим рівнем, якістю теоретичних та практичних розробок, структурою, стилем викладення матеріалу дисертація Щурова Ігоря В'ячеславовича «Управління енергетичною безпекою України в умовах конструктивної дестабілізації» відповідає вимогам пунктів 7, 8, 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою КМУ від 17 листопада 2021 р. №1197. Усе вищевикладене дає можливість зробити висновок про те, що автор дисертаційної роботи Щуров Ігор В'ячеславович заслуговує на присудження ступеня доктора економічних наук зі спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
директор Навчально-наукового інституту
інноватики, природокористування та інфраструктури
Західноукраїнського національного університету

Василь БРИЧ

Підпис _____

Завірюю:
НАЧАЛЬНИК
ЗАГАЛЬНОГО ВІДДІЛУ _____